

CAROLIEN VAN LOON

DE GESCHORENE EN DE SCHEERSTER

De vrouw in de straatrepressie na de Tweede Wereldoorlog

Het beeld van de kaalgeschorene vrouw in de straatrepressie na de Tweede Wereldoorlog is alom gekend. Niettemin is het onderwerp voor België, Wallonië of Vlaanderen nog nooit onder de wetenschappelijke loep genomen. Dit geldt eveneens voor de problematiek van de straatrepressie in zijn geheel. Literatuur uit Vlaams-nationalistische hoek heeft dit onderwerp lange tijd opgeëist en maakte van de Vlaamse vrouw het ultieme slachtoffer van een anti-Vlaamse (straat-)repressie. Illustraties van kaalgeschorene vrouwen in historische studies over de repressie, beelden uit films en tv-documentaires bevestigen en versterken dit idee van de passieve, weerloze vrouw. Maar was de positie van de vrouw in de straatrepressie niet complexer dan dit eenzijdige slachtofferbeeld van de geschorene ?

Het kaalgeschoren vormde slechts één vorm van straatrepressie die “onvaderlandse” vrouwen ondergingen tijdens de twee grote vlagen van straatrepressie (september, oktober 1944 en mei 1945). Net zoals mannen werden hun eigendommen beklad met hakenkruisen, vernield en hun inboedels op straat gegooid. Hun namen prijken naast die van mannen op dreigende aanplakbrieven en ook zij werden opgeleid door tierende mensenmenigtes. Vrouwen werden blootgesteld aan alle vormen van straatrepressie die mannen ondervonden. Van een straf enkel voorbehouden voor mannen was geen sprake. Een zo goed als exclusieve straf voor vrouwen bestond daarentegen wel, namelijk het kaalgeschoren. Het scheren was de straf voor de liefjes van de Duitsers, voor de vrouwen en meisjes die *te intieme relaties* met de bezetter hadden aangeknoopt. Het seksuele “wangedrag” van de vrouwen werd vertaald in de straf zelf. Lange haren spelen een voorname rol bij de culturele differentiatie tussen man en vrouw. Ze dragen bij tot vrouwelijkheid. Net met deze zachte vrouwelijkheid hadden de liefjes van de Duitsers het vaderland verraden. Door het scheren en het verdwijnen van de haren werd de vrouwelijkheid van de *horizontale collaboratrices* gedeconstrueerd, werden de vrouwen gedeseksualiseerd en zo ontwapend.

De drijfveren voor het kaalgeschoren waren dus te intieme relaties met de vijand. Inciviele daden van echtgenoten of kinderen vormden de meest voorkomende motivaties voor andere vormen van straatrepressie tegen vrouwen. Zelden werden politieke, militaire of ideologische collaboratiedaden van de vrouwen zelf aangehaald. Vrouwen hoorden dan ook niet thuis in de publieke sfeer waar dergelijke feiten zich afspeelden. Ze bevolkten enkel de private ruimte en hun onvaderlandse daden situeerden zich hier. Net zoals de vaderlandse taken van vrouwen tot deze sfeer behoorden. De goede vrouw zorgde voor het nageslacht, continuïteit en zo voor het verder bestaan van de natie. Daarnaast bracht ze burgerdeugd of een gedeelde, nationale ideologie bij aan haar kroost. Koos een vrouw voor een Duitse vriend of opteerden haar kinderen voor de ideologie van de bezetter,

dan schoot ze tekort in haar vaderlandse taken. Ze had de vijand toegang verleend tot de private sfeer, tot in de kern van de natie. Daarom werd de “onvaderlandse” vrouw gestraft in haar rol als moeder, echtgenote of lief.

Het scheren speelde zich af aan stadshuizen of bij bekende monumenten en standbeelden. Ook de Belgische driekleur maakte deel uit van het decor. Deze elementen verbonden de heterogene bevolking – verdeeld tussen rivaliserende collaboratiebewegingen en concurrerende verzetsgroeperingen tijdens de bezetting – in een ingebeeld “volk”. De symbolen benadrukten het voortbestaan van de Belgische staat en het geloof van een Belgisch volk in deze natie. Via de straatrepressie en het kaalscheren herconstitueerde “het volk” zichzelf. Het participeerde dan ook aan het ritueel. De massa keek niet louter toe, maar riep, schold en vroeg soms zelf om het ritueel. Mannen, zowel als vrouwen. Verzetsleden namen vaak een zichtbare plaats in tijdens het gebeuren, maar hanteerden zelden de scharen en tondeuses. Dit werd overgelaten aan vaderlandse vrouwen. Vrouwen bekleedden hier dus niet enkel de slachtofferrol. Zij namen actief deel aan de rituelen en straften de incivieke moeder en vrouw die hun traditionele, vaderlandslievende taken niet naar behoren hadden ingevuld. Naast slachtoffers vormden vrouwen dus duidelijk ook daders.